

PANDECTÆ
JUSTINIANÆ,

IN NOVUM ORDINEM DIGESTÆ:
CUM LEGIBUS CODICIS, ET NOVELLIS,
quæ Jus Pandectarum confirmant, explicant, aut abrogant.

Præfixus est INDEX Titulorum & Divisionum omnium,
quo totius Operis Specimen quoddam & quasi materiarum
Appendix exhibetur:

*Subjuncta quoque TABULA, quâ nominatim Leges omnes cum suis Paragraphis
& Versiculis ordini DIGESTORUM restituantur.*

TOMUS PRIMUS,

*Continens orationem de laudibus celeberrimi viri R. J. POTHIER,
Prolegomena seu Præfationem, & viginti-duos priores Libros.*

NOVA EDITIO,

Priori correctior & in quâ Prætermissa & Supplenda in suis locis restituantur.

LUGDUNI,

Sumptibus BERNUSET ET SOCIORUM.

CUM PRIVILEGIO REGIS, ET APPROBATIONE.
M. DCC. LXXXII.

D E L A U D I B U S
A N T E C E S S O R I S
D O C T R I N Æ E T M O R I B U S
P R Æ S T A N T I S S I M I
O R A T I O.

Habita Aureliæ, die 20 Novembris ann. 1772.

ID à majoribus quasi per manus traditum, R. M. C. A. &c. ac ipsâ instituti nostri ratione præscriptum accepimus, ut, cum in Doctores demortui locum alius sufficiens est, is deligatur qui moribus & doctrinâ cæteris antecellucrit. His titulis signari eos oportet, qui Juris publicè docendi munus obire ac sustinere meditantur. Abjectis aliis omnibus curis, toto pectore incumbunt ad hanc palmam æmulis præcipiendam. Quocirca intelligere vos opinor, paucos de multis qui doctrinâ & moribus excelluerunt, ad summum gradum pervenisse. At ex his unum nostra ætas tulit, quem omnes inclytæ hujus civitatis ordines singulique cives, paucis antè mensibus inevitabili humanæ conditionis necessitate ademptam, summo morete prosequuntur. Et hic confestim omnium animis occurrit egregius ille Academiae nostræ Antecessor, magister meus, ROBERTUS JOSEPHUS POTHIER; de cujus præstantiâ jure nos gloriari posse, grati animi erga illam ac pietatis officio impulsus, mihi que acerbissimam & maxime lætitudinem omni depolens, ipsâ veritate arbitrâ, demonstrare aggredior.

Atque, ut ad res deveniam, hoc utrumque affirmo: eum doctrinâ quâ Jurisprudentiæ alumnus viam munivit expeditissimam ad legum cognitionem: morum integritate quâ effinxit & quasi oculis subjecit legum sanctimoniam, longe cæteris præstitisse. Si quid à me orationis inceptâ lapsò, ex amplissimâ illâ & uberrimâ laudum segete prætermissum, aut jejunius multò atque exilius quam pro dicendi materiâ, percursum fuerit, non verè: ne tam cari capitis desiderium minuisse videar, cum apud eos diciturus sim, qui nota sibi omnia mentibus suis taciti suscipient, & cogitatione persequantur. Adesse animis, Adolescentes studiosissimi; ea sunt ejusmodi quæ maxime vos

ad pleniorè doctrinam labore consequendam excitare, vestrisque moribus informandis prodesse, debeant.

P A R S P R I M A.

CUM ex hoc loco, non multis abhinc annis, verba facerem, ostendi ardentissimum illud, quod apud Gallos tandè viguerat, Jurisprudentiæ fluxum, multum deseruisse; & a perversâ eorum vivendi atque scribendi consuetudine, quæ nostris præsertim temporibus ingravescere cœpit, repetendam esse tanti mali causam (a). Jam illa depravatio adolescentium animos à severioribus disciplinis ad futilia transferat, cum eximius ille vir de quo nunc agimus, latinis litteris diligenter exercitus, universæ Philosophiæ præceptis imbutus, atque etiam in Theologiæ studio exercitatus, ad Jurisprudentiam animum appulit, ad quam ipse per se naturali quodam impetu ferebatur. In hac civitate homines eruditissimi Jus civile docebant. Iis dedit operam; sed tunc legum explanationes subtilissimis questionibus, à trionum capto usque forent longissimè remotis, referre, ac multas inter se pugnantès sententias in medium adducere, præcipua laus habebatur. Quibus auditis, primùm se admiratione obstupefactum, deinde multò, quam dudum, incertiorè fuisse, de eâ re mecum agens, ingenue confessus est.

Nolite quærere, AUDITORES, quid ei animi fuerit. Accrimo supra statetam judicii acuminè præditus, sensu laborum gradus fieri oportere, ut ad cujuslibet artis summam proficeremus: optimam hanc esse Juris præcipuè docendi diligentique rationem. Equidem, quemadmodum scalarum, ita & rerum quarum tam ardua tanquæ

(a) *Fr. matione habita die 21 Novemb. ann. 1762.*
Tom. I.

artem docuerunt. Hi denique, quorum propè infinitus est numerus, lanthima excogitaverunt commentaria, doctis & intelligentibus utilissima; sed eorum male obviatur. Quis in legum studio nondum versatus atque exercitatus seget hæc? An ei non obstitit qui, maris in littore sedens, singulas undas numero amplecti conabatur, in his pervolvendis omnem reret atatem, ut inde omnium que quandoque incidere negotiorum cognitionem hauriat (a)?

Quæ cum ita sint, vir summus, ad quem jam redit oratio, pace tantorum interpretum dixerim, hic ille tandem erat cujus ope renata Romana Jurisprudencia debebat, pristinumque decus ac splendorem recipere. De Pandectis in ordinem digerendis cogitaverat; sed nimium sibi diffidens, ac fortè existans id consili non posse, quod Vigelio, Jurisconsulto inter Germanos celeberrimo, ex animi sententiâ minime successerat, consilium, quod jam ad inceptum conatumque perduxerat, mutasse videbatur, eum enim è collegis in *Præfidiâ* confessu, ingenio, literarum cultu, multijugâ eruditione, ac præsertim legum scientiâ clarus, in eum locum postea cooptatus Jus Gallicum in hac Cathedrâ docuit (b), eum enim rogavit atque obsecratus est, ut impensâ operæ sibi specimen aliquod exhiberet. Ejus petitioni concessit homo singulari morum facilitate præditus. Tum ille mirari, laudare, illusterrimo viro, tunc temporis Gallicum Cancellario, rem nunciare, Academiis forsique utilissimam. Hic dignitate Magistratum, doctrinâ Jurisconsultorum princeps, qui de Auctore multa, famâ & auditione, acceperat, humanissimâ epistolâ eum ad se vocavit, ut secum de eâ re sermonem haberet. Laudibus, consiliis, monitis, cohortationibus egregium ejus coeptum promovit (c). Non potuit auctor detrectare provinciam ab illo sibi impositam, cujus imperia tam venerari debebat quam amplecti. His auspiciis alacrior & animosior factus, omnem tibi subsidio comparavit doctrinam & diligentiam, omnes vires ac nervos intendit, Herculeumque exantlavit laborem, ut opus perficeret. Ac tandem è prælo in lucem prodierunt tot expetitæ vois PANDECTÆ JUSTINIANÆ IN NOVUM ORDINEM DIGESTÆ (d), in quibus conscientis maximam, non juvenutis modò, sed etiam maturæ ætatis suæ partem, consumpsit.

Agite, AUD. librum hunc, nunquam de studioforam manibus deponendum, mente & cogitatione percutramus. Videte ut servari ricalorum serie, atque illâso legum textu, in trahendo cujusque tituli argumento, consula oscitatione Triboniani ac permixta inter se discernit, & in ordinem adducit: ut universam rem tribuit in

partes, & que infinita propè ac innumerabilia videbantur, in certa paucissimaque genera cogit: ut ejus ope, fragmenta ex veterum Prudentum scriptis avulsa, quantumvis mutila & lacera, principibus suis firmissimo nexu coherent, & alit ex aliis, omnia verò inter se apta colligataque, dilucide ostendant que quibus positus sunt consequentia: ac denique ac adjectis brevibus notis, quas à Cujacio, suorum duce & adjutore laborum, maximâ ex parte mutatus est, mendosa & interpolata corrigi, componit dissidia, latentia explicat, obscura & ambigua interpretando explanat. Jam, quod maxime letandum nobis est, prolixis & verbosis commentariis non est opus; despiciantur ducuntur commentaria futileque arguta que ingenii aciem obtundebant magis quam evacuebant: erroris & incertæ noctes fugantur ac depellantur, clarissima lux in tantis tenebris oborta undique resurgit. Laudent auti Analphitanam civitatem in qua veterum Pandectarum codicem servatum tenent: nostra, ob Pandectas in ordinem digestas, majorem apud posteros nominis celebritatem consequetur.

At, inquit fortasse aliquis, unus ex doctis Liptientibus in Præfatione operi assisâ, & in Titulo de origine Juris, multa que majorem eruditionem, lectorem ampliozem & acumen criticum sapiunt; debitamque in opere ipso, tanto cura labore perficiendo, curam desiderat (e).

Non multum his commoveor. Omittam hanc Præfationem, quam tam accerbè tamque asperè exagitat & insectatur, partum alienam esse a Pandectarum Auctore adoptatum, novumque illum Aristarchum, cum plurima confidenter reprehendit, incurere in justam aliorum reprehensionem: hoc unum subjiciam, perperam eum sibi *hæc vulgari eruditionis* laudem arrogasse. Equæ enim magna & exquisita eruditione est, scire, regias leges in libro Sexti Papirii an in libro Sexto Papirii fuisse conscriptas: quot legatos à Græcis civitatibus leges peturos populus Romanus in Græciam miserit: Senatusconsultum Macedonianum nomen sumpsit à Macedone quodam nefario sibofamiliâ, ut nonnulli tradunt; an ab improbo feneratorate, ut alii arbitrantur? Quid prociat legum interpretibus de ejusmodi tricas inter se, tanquam pro aris & focis, digladiari: conjecturam aliâ conjecturâ, quasi clavum clavo, ejicere: Juris historiam toties decantatam, aliâque à pluribus scripta, paucis commutatis verbis, ac ne commutatis quidem, describere: & ut verbo totam rem complectar, personam induere Plantini illius coci, qui se introinam veliat, ut, quod alius condiderat cocus, alio passio condideret? Quid tandem juvat ac legum cognitionem putidas renovare abercationes ex

(a) Vid. Dureau Epist. de ratione docendi discipulis Juris.

(b) Cf. Annot. Michæl Præf. de le Jura.

(c) Hæc probatur Epistola Illust. Galliarum Cancellarii D. D. Duplessis, ad Auctorem scriptis, dieb. 16 Febr. 1 Septemb. ann. 1737; 1 Jan. 1738; 25 August. 1740; 10 Jun. 1741; 2 Mart. 1742; 8 Decemb. 1744; 10 Jun. & 10 April. 1745.

que necum humanissimè communicavit nobilissimis & cum inde emulatas vir D. d'Orléans de Villehove.

(d) Fort. non Sagrais, Desjars & Sallart; necnon Comen apud Le Yallier ann. 1748, 3 vol. in fol.

(e) Vid. Act. Acad. Lipt. pub. ann. 1737, n. 102, pag. 425 & seqq. Item ann. 1738, n. 11, pag. 425 & seqq.

PRÆFATIO

S E U

PROLEGOMENA

I N

PANDECTAS JUSTINIANEAS.

QUISQUIS Juris Civilis scientiam appetit, quum semel ex repetitâ Institutionum Justinianâ lectione assiduâque earum meditatione prius artis hujus rudimentis fuerit imbutus, ad Pandectas Justinianeas accedere necesse est. Sunt enim illæ, Collectio disputationum omnium atque decisionum Juris Civilis, quæ ex veterum Jurisconsultorum libris excerptæ, jussu Justiniani in unum volumen redactæ sunt ut vim legis haberent. Unde huic operi Pandectarum seu Digestorum nomen imposuit idem Imperator: PANDECTARUM, quia (ut ipse ait in *Proem. de Confirm. Digest.* §. 1.) *OMNES DISPUTATIONES ET DECISIONES IN SE HABENT LEGITIMAS*; vocabulo ducto nimirum à duobus verbis Græcis τὰς ἀκροτάτας, quæ significant *omne continere*. DIGESTORUM autem appellatio ex eo est quod hæc Justiniani collectio in certum librorum ac Titulorum ordinem digesta sit.

Univerſum ergo Civilis Romanorum sapientie systema in Pandectis continetur. Cujus studio cum prius sit cognoscere ex quibus potissimum fontibus effluxerit, & quasi partibus fuerit coadunatum; de his statim in primâ nostræ Præfationis parte breviter differendum venit. Secundam partem occupabit series Jurisconsultorum ex quorum libris Pandectæ Justinianæ confiatæ sunt, aut quorum sententiæ ibi referuntur; exponemusque variam eorum sectam & indolem. Tertiâ pars docebit quo tempore & quâ ratione confectæ sint Pandectæ Justinianæ; quæ fuerit illarum auctoritas, quæ diversa fata: &c. ut verum fateamur, quæ in iis irreperiant vitia. Hæc etenim nobis mentem indiderunt, novam excogitandi rationem quâ opus illud, aliâs excellentissimum, meliore formâ retinendum luci redderetur. Totius ergo laboris nostri finem & methodum in calce hujus postremæ partis exponemus.

PRIMA PARS.

DE VARIIS JURIS CIVILIS ROMANORUM FONTIBUS SEU PARTIBUS.

QUATUOR potissimum fuere apud Romanos totius Juris Civilis fontes: scilicet 1°. Scriptæ Leges, & tam veteres quàm novæ: 2°. Ex Legibus antiquis natæ Legis Actiones & Interpretatio: 3°. Prætorum aliorumque Magistratuum Edicta: 4°. Jurisprudentia quæ ex disputatione fori, Prudentiumque responsis constat.